

p30konkor.com

عنوان آزمون : فنون ۱۲ درس ۱۱

نام و نام خانوادگی :

زمان آزمون :

پایه تحصیلی :

تاریخ برگزاری

نام دبیر :

ردیف	لطفاً پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	بارم
۱	<p>سروده زیر از تکرار کدام رکن (وزن واژه) عروضی ایجاد شده است؟ «نفسم را پر پرواز از توس / به دماوند تو سوگند، که گر بگشایند / بدم از بند، ببیند که: / آواز از توس»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱ فعلاتن</p>	
۲	<p>نام بحر کدام بیت «هزج مسدّس محذوف» است؟ الف) سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم / ولی دل به پاییز نسپردیم ب) بگفتا عشق شیرین بر تو چون است / بگفت از جان شیرینم فزون است</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱ گزینه ب</p>	
۳	<p>با خواندن دو منظومه زیر: ۱- به سان رهنوردانی که در افسانه‌ها گویند / گرفته کوله‌بار زادره بر دوش / فشرده چوب‌دست خیزران در مشت / گهی پرگوی و گه خاموش / در آن مه‌گون فضای خلوت افسانگی‌شان راه می‌پویند / ما هم راه خود را می‌کنیم آغاز / سه ره پیداست ... من اینجا بس دلم تنگ است / و هر سازی که می‌بینم بدآهنگ است / بیا ره‌توشه برداریم / قدم در راه بی‌برگشت بگذاریم / ببینیم آسمان هر کجا آیا همین رنگ است؟ / ... (اخوان ثالث) ۲- قایقی خواهم ساخت / خواهم انداخت به آب / دور خواهم شد از این خاک غریب / که در آن هیچ کسی نیست که در بیشه عشق / قهرمانان را بیدار کند / قایق از تور تهی / و دل از آرزوی مروارید / همچنان خواهم راند ... (سهراب سپهری) الف) هر دو شاعر، در منظومه‌های خود از نظر «قلمرو فکری» به طرح چه موضوع مشترکی پرداخته‌اند؟ ب) نام بحر عروضی منظومه شماره یک چیست؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) سفر به آرمان‌شهر یا مدینه فاضله یا مورد درست دیگر (درس ۷ و ۱۲ ص ۸۱ و ۱۱۹) ب) بحر هزج (درس ۱۱ ص ۱۰۷)</p>	
۴	<p>در منظومه «ققنوس، مرغ خوش‌خوان آوازه جهان / آواره ماند از وزش بادهای سرد / بر شاخ خیزران / بنشسته است فرد / بر گرد او به هر سر شاخی پرندگان / او ناله‌های گم شده ترکیب می‌کند ...» الف) دو ویژگی ادبی این سروده را بنویسید. ب) قالب این شعر چیست؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) استفاده از نماد، کاربرد مراعات‌نظیر یا عدم تساوی طول مصراع‌ها و یا موارد درست دیگر. ب) نیمایی یا شعر نو (درس ۷ ص ۷۱ و ۸۲)</p>	

۵	<p>شعر زیر را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید:</p> <p>«من نمازم را وقتی می‌خوانم / که اذانش را باد گفته باشد / سر گلدسته سرو / من نمازم را پی تکبیرة الاحرام علف می‌خوانم / پی قد قامت موج / کعبه‌ام بر لب آب / کعبه‌ام زیر اقاقی‌هاست / ...»</p> <p>الف) درونمایة منظومۀ بالا چیست؟</p> <p>ب) یک استعارۀ مکنیّه (بالکنایه) در شعر بالا بیابید و آن را بنویسید.</p> <p>پ) اولین رکن عروضی منظومۀ بالا چیست؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) همه موجودات، تسبیح خداوند را می‌گویند. یا هر مورد درست دیگر</p> <p>ب) باد اذان می‌گوید / تکبیرة الاحرام علف / قد قامت موج (درس ۳ ص ۳۰)</p> <p>پ) فاعلاتن یا - U - - (درس ۱۱ ص ۱۰۷)</p>
۶	<p>مولانا در بیت زیر با کاربرد کدام آرایه ادبی، معانی بسیاری را در کمترین واژه‌ها، جای داده است؟</p> <p>«دی شیخ با چراغ همی‌گشت گرد شهر / کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ تلمیح (درس ۳ ص ۳۱)</p>
۷	<p>در کدامیک از بیت‌های زیر آرایه ادبی «تضمین» به کار رفته است؟</p> <p>الف) بیستون بر سر راه است مباد از شیرین / خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید</p> <p>ب) حافظ از جور تو حاشا که بگرداند روی / من از آن روز که در بند توام آزادم</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ گزینه ب (درس ۳ ص ۳۳)</p>
۸	<p>بیت: «یار بی‌پرده از در و دیوار / در تجلی است یا اولی‌البصار» به کدامیک از گزینه‌های زیر «تلمیح» دارد؟</p> <p>الف) فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ</p> <p>ب) كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ گزینه الف (درس ۳ ص ۳۲)</p>
۹	<p>نشانه‌های هجایی مصرع دوم بیت زیر را بنویسید:</p> <p>«دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ U - - / - U - - یا مستفعلن مستفعلن (درس ۱۱ ص ۱۰۸)</p>
۱۰	<p>نیمای یوشیج برای رهایی از تنگناهای عروضی، چگونه دست شاعر را در سرودن شعر بازگذاشت؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ قید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت. (درس ۱۱ ص ۱۰۴)</p>
۱۱	<p>با توجه به بیت زیر به سؤالات پاسخ دهید:</p> <p>«یاری اندر کس نمی‌بینیم یاران را چه شد؟ / دوستی کی آخر آمد، دوست‌داران را چه شد؟»</p> <p>الف) مصراع اول را تقطیع هجایی کنید.</p> <p>ب) نام بحر عروضی بیت را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) (یا / ر / ین / در / کس / ن / می / بی / نیم / یا / ران / را / چ / شد) (درس ۸)</p> <p>ب) بحر رمل مثنی محذوف (درس ۱۱ ص ۱۰۷)</p>

با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید؟
«هر که گدای در مشکوی توست / پادشاست
شه که به همسایگی کوی توست / چون گداست»
الف) قالب شعر را بنویسید.
ب) چرا این نوع شعر را الهام‌بخش «نیما یوشیج» در آفرینش شعر نو دانسته‌اند؟

۱۲

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

پاسخ: ۱ الف) مستزاد

ب) به دلیل کوتاه و بلند بودن مصراع‌های این نوع شعر (ص ۱۰۶)

نام وزن متناسب با هر بیت را از ستون مقابل بیابید و بنویسید. (نام یک وزن اضافی است).

بیت	وزن
الف) محمد کافرینش هست خاکش / هزاران آفرین بر جان پاکش	رمل مثنیٰ محذوف
ب) چنان سایه گسترد بر عاملی / که زالی نیندیشد از رستمی	هزج مسدس محذوف
	مقارب مثنیٰ محذوف

۱۳

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

پاسخ: ۱ الف) هزج مسدس محذوف (ص ۱۰۷)

ب) مقارب مثنیٰ محذوف (ص ۱۰۷)

با مقایسه دو شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.
۱) میان مشرق و مغرب ندای محتضریست / که گاه می‌گوید / من از ستاره دنباله‌دار می‌ترسم
۲) چون درختی در صمیم سرد و بی‌ابر زمستانی / هر چه برگم بود و بارم بود / ... ریخته است
الف) وزن کدام شعر، «ناهمسان» است؟
ب) مصراع اول شعر دوم چند رکن دارد؟
ج) وزن واژه معادل پایه‌های آوایی مصراع «که گاه می‌گوید» را بنویسید.

۱۴

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

پاسخ: ۱ الف) بیت ۱ (ص ۱۱۰)

ب) پنج رکن (ص ۱۱۰)

ج) مفاعیلن فعّلن (ص ۱۱۰)

شعر زیر در قالب نو نیمایی سروده شده است؛ وزن شعر از تکرار کدام رکن حاصل می‌شود؟
تو دانی کاین سفر هرگز به سوی آسمان‌ها نیست / سوی بهرام، این جاوید خون‌آشام / سوی این‌ها و آن‌ها نیست

۱۵

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱

پاسخ: ۱ مفاعیلن (درس ۱۱)

با توجه به ابیات زیر بحر مناسب هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید. (یک مورد اضافه است)
(رجز مربع سالم - هزج مسدس محذوف - رمل مثنیٰ سالم)
الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر روی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت برنیارد
ب) نخستین بار گفتش کز کجایی / بگفت از دار ملک آشنایی

۱۶

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱

پاسخ: ۱ الف) بحر رمل مثنیٰ سالم (ص ۱۰۷)

ب) بحر هزج مسدس محذوف (ص ۲۳)

۱۷	<p>نام کامل بحر بیت زیر را بنویسید. «ای مست شب‌رو کیستی؟ آیا مه من نیستی؟ / گر نیستی، پس چیستی؟ ای همدم تنهای دل»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ رجز مثنیٰ سالم (ص ۱۰۸ و ۱۲۰)</p>
۱۸	<p>برای هریک از ابیات زیر، یکی از وزن‌های داخل کمانک را انتخاب کنید. (همسان دولختی - ناهمسان) الف) تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار / که رحم اگر نکند مدعی خدا بکند ب) من به زبان اشک خود می‌دهمت سلام و تو / بر سر آتش دلم همچو زبانه می‌روی</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) ناهمسان ب) همسان دولختی (ص ۸۷)</p>
۱۹	<p>«پایه‌های آوایی» مصراع آخر شعر زیر را بنویسید. «هست شب یک شب دم کرده و خاک / رنگ رخ باخته است / باد، نوباوه ابر از بر کوه / <u>سوی من تاخته است</u>»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ سو ی من تا / خ ت است (ص ۱۰۹)</p>
۲۰	<p>«وزن واژه» هریک از مصراع‌های زیر را بنویسید. الف) نسیم صبح را گفتم که با او جانبی داری ب) با من بگو تا کیستی، مهری بگو، ماهی بگو</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) مفاعیلن ب) مستفعلن (ص ۱۰۴ - ۱۰۸)</p>
۲۱	<p>در شعر زیر، وزن مصراع مشخص شده را بنویسید. «می‌تراود مهتاب / می‌درخشد شب‌تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / <u>غم این خفته چند</u> / خواب در چشم ترم می‌شکند»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ فعلاتن فعلن (ص ۱۰۵)</p>
۲۲	<p>نام بحر کدامیک از ابیات زیر «رجز مربع سالم» است؟ الف) دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم ب) ای خوش منادی‌های تو، در باغ شادی‌های تو / بر جای نان شادی خورد، جانی که شد مهمان تو</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم (ص ۱۰۸)</p>
۲۳	<p>با ذکر دو دلیل ثابت کنید شعر زیر در قالب «نیمایی» سروده شده است. «تو را من چشم در راهم، شباهنگام / که می‌گیرند در شاخ تلاجن، سایه‌ها رنگ سیاهی / وز آن دل خستگانت راست، اندوهی فراهم / تو را من چشم در راهم ...»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ تغییر در آوردن جایگاه قافیه، کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، سیر آزاد تخیل، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس نزدیکی به ادبیات نمایشی - برابر نبودن تعداد نشانه‌های هجایی و وزن واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر. (ذکر دو مورد کافی است) (ص ۱۰۶)</p>

۲۴	<p>بیت «دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم» در بحر سروده شده است.</p> <p>۱ هزج مریع سالم ۲ رجز مربع سالم ۳ هزج مسدس محذوف ۴ رجز مسدس محذوف</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۲ گزینه ۲ پاسخ صحیح است. (ص ۱۰۸)</p>																																																																																							
۲۵	<p>نام «قالب» هریک از اشعار زیر را بنویسید.</p> <p>الف) «می‌تراود مهتاب / می‌درخشد شب‌تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / غم این خفته‌ی چند / خواب در چشم ترم می‌شکند»</p> <p>ب) هر لحظه به شکلی بت عیار برآمد / دل برد و نهان شد</p> <p>هر دم به لباسی دگر آن یار برآمد / گه پیر و جوان شد</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) شعر نو (نیمایی) (ص ۱۰۴) ب) مستزاد (ص ۱۰۶)</p>																																																																																							
۲۶	<p>نام بحر کدامیک از ابیات زیر، «رمل مثنی‌س سالم» است؟</p> <p>الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت بر ندارد</p> <p>ب) شیرمردی باید این ره را شگرف / زان که ره دور است و دریا ژرف ژرف</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت بر ندارد (ص ۱۰۷)</p>																																																																																							
۲۷	<p>پس از تعیین پایه‌های آوایی و وزن هر بیت، نام بحر آن را بنویسید.</p> <p>الف) همیشه تا برآید ماه و خورشید / مرا باشد به وصل یار، امید (فخرالدین اسعد گرگانی)</p> <p>ب) الا تا نخواهی بلا بر حسود / که آن بخت برگشته خود در بلاست (سعدی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف)</p> <table border="1"><tr><td>ه</td><td>می</td><td>ش</td><td>تا</td><td>ب</td><td>را</td><td>ید</td><td>ما</td><td>ه</td><td>خُر</td><td>شید*</td></tr><tr><td>م</td><td>را</td><td>با</td><td>شد</td><td>ب</td><td>وص</td><td>ل*</td><td>یا</td><td>ر</td><td>ءم</td><td>مید*</td></tr><tr><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>-</td></tr><tr><td colspan="3">مفاعیلن</td><td colspan="3">مفاعیلن</td><td colspan="4">فعولن</td></tr></table> <p>نام بحر: هزج مسدس محذوف</p> <p>ب)</p> <table border="1"><tr><td>ء</td><td>لا</td><td>تا</td><td>ن</td><td>خا</td><td>هی</td><td>ب</td><td>لا</td><td>بر</td><td>ح</td><td>سود*</td></tr><tr><td>ی</td><td>ءا</td><td>بخ</td><td>ت</td><td>بر</td><td>گش</td><td>ت</td><td>خُد</td><td>دَر</td><td>ب</td><td>لاست*</td></tr><tr><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>U</td></tr><tr><td colspan="3">فعولن</td><td colspan="3">فعولن</td><td colspan="2">فعولن</td><td colspan="3">فعل</td></tr></table> <p>نام بحر: متقارب مثنی‌س محذوف</p>	ه	می	ش	تا	ب	را	ید	ما	ه	خُر	شید*	م	را	با	شد	ب	وص	ل*	یا	ر	ءم	مید*	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	مفاعیلن			مفاعیلن			فعولن				ء	لا	تا	ن	خا	هی	ب	لا	بر	ح	سود*	ی	ءا	بخ	ت	بر	گش	ت	خُد	دَر	ب	لاست*	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	U	فعولن			فعولن			فعولن		فعل		
ه	می	ش	تا	ب	را	ید	ما	ه	خُر	شید*																																																																														
م	را	با	شد	ب	وص	ل*	یا	ر	ءم	مید*																																																																														
U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-																																																																														
مفاعیلن			مفاعیلن			فعولن																																																																																		
ء	لا	تا	ن	خا	هی	ب	لا	بر	ح	سود*																																																																														
ی	ءا	بخ	ت	بر	گش	ت	خُد	دَر	ب	لاست*																																																																														
U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	U																																																																														
فعولن			فعولن			فعولن		فعل																																																																																

پس از تعیین پایه‌های آوایی و وزن هر بیت، نام بحر آن را بنویسید.
 الف) چون می‌روی بی‌من مرو، ای جان جان بی‌تن مرو / وز چشم من بیرون مشو، ای شعله‌ی تابان من (مولوی)
 ب) تو از هر در که بازایی، بدین خوبی و زیبایی / دری باشد که از رحمت، به روی خلق بگشایی (سعدی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

چُن	مِی	رَ	وِی	بِی	مَنْ	مَ	زُو	ئِی	جَا	نِ	جَا	بِی	تَنْ	مَ	زُو
وَز	چَش	مَ	مَنْ	بِی	رَوِ	مَ	شُو	ئِی	شُع	لِ	ی*	تَا	بَا	نِ	مَنْ
-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-
مستفعلن				مستفعلن				مستفعلن				مستفعلن			

پاسخ: ۱

نام بحر: رجز مثنی سالم

ب)

تُ	عَز	هَر	دَر	کِی	بَا	زَا*	یِی	بِ	دِی	خَو	بِی	ئِی	زِی	بَا	یِی
دَ	رِی	بَا	شَد	کِی	عَز	رَح	مَت	بِ	رَو	ی*	خَل	ق	بُگ	شَا	یِی
U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-
مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

نام بحر: بحر هزج مثنی سالم

اشعار زیر در چه قالبی سروده شده‌اند؟ یکی از ویژگی‌های این نوع شعر را بیان کنید.
 الف) و به آنان گفتم

هر که در حافظه‌ی چوب ببیند باغی،

صورتش در وزش بیشه‌ی شور ابدی خواهد ماند.

هر که با مرغ هوا دوست شود،

خوابش آرام‌ترین خواب جهان خواهد بود. (سهراب سپهری)

ب)

پروانه و شمع و گل شبی آشفتنند / در طر ف چمن

وز جوز و جفای دهر با هم گفتند / بسیار سخن

شد صبح، نه پروانه به‌جا بود و نه شمع / ناگاه صبا

بر گل بوزید و هر دو با هم رفتند / من ماندم و من (ملک‌الشعرا بهار)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

الف) شعر نو است و در قالب نیمایی سروده شده است. وزن و آهنگ عروضی دارد.

پاسخ: ۱

ب) شعر سنتی در قالب مستزاد؛ این قالب، وزن و آهنگ عروضی دارد، همه‌ی مصراع‌ها دارای وزن

عروضی یکسان هستند، اما هر مصراع با یک پاره‌ی موزون جداگانه (و گاهی با وزنی متفاوت از وزن

اصلی شعر) از لحاظ معنایی تکمیل می‌شود.

پس از تعیین پایه‌های آوایی و وزن هر مصراع شعر زیر، دلیل ناهمسانی پایه‌های آوایی این شعر و تفاوت آن را با اشعار سنتی بیان کنید.

چون درختی در صمیم سرد و بی‌ابر زمستانی

هر چه برگم بود و بارم بود؛

هرچه از فَر بلوغ گرم تابستان و میراث بهارم بود؛

هر چه یاد و یادگارم بود،

ریخته است. (اخوان ثالث)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

متن شعر						مراحل تقطیع					
چون درختی در صمیم سرد و بی‌ابر زمستانی	پایه‌های آوایی					چُن دَرخَتی	دَر صَمی م*	سَر دُ بی آب	رِ * ز مِس تا	نی	
	وزن					فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فع	
	نشانه‌های هجایی					- - U-	- - U-	- - U-	- - U-	-	
هرچه برگم بود و بارم بود	پایه‌های آوایی					هَر چَ بَر گَم		بُو دُ بَا رَم		بود*	
	وزن					فاعلاتن		فاعلاتن		فع	
	نشانه‌های هجایی					- - U-		- - U-		-	
هرچه از فَر بلوغ گرم تابستان و میراث بهارم بود	پایه‌های آوایی					هَر چَ اَز فَر	رِ * بَلوَع*	مَ رَم تا پَس	تَا نُ می را	نِ * بَا هَا رَم	بود*
	وزن					فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فع
	نشانه‌های هجایی					- - U-	- - U-	- - U-	- - U-	- - U-	-
هرچه یاد و یادگارم بود	پایه‌های آوایی					هَر چَ یَا دُ*		یَا دِ گَا رَم		بود*	
	وزن					فاعلاتن		فاعلاتن		فع	
	نشانه‌های هجایی					- U-		- U-		-	
ریخته‌ست	پایه‌های آوایی					ری خ تَسْت*					
	وزن					فاعِلن					
	نشانه‌های هجایی					- U-					

پاسخ: ۱

این شعر از اخوان ثالث، در قالب نیمایی سروده شده است؛ به همین دلیل تعداد هجاهای مصراع‌ها در آن برابر نیست. در برخی مصراع‌ها دو رکن و در برخی از آن‌ها پنج یا شش رکن وجود دارد. بارزترین تفاوت این شعر در مقایسه با قالب‌های سنتی، غیر از نابرابری هجاها و کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، عبور از مرز چهار رکن در هر مصراع است. در مصراع‌های نخست و سوم این شعر، به‌ترتیب، پنج و شش رکن وجود دارد و این نشانه‌ی عدم پیروی به قالب‌های کهن و سنتی در قالب‌های نیمایی است.

در جدول، اختیارات شاعری با علامت * مشخص شده‌اند.

برای اشعار نیمایی زیر خانه‌هایی تولید کنید، پایه‌های آوایی و وزن و نشانه‌های هجایی هر مصراع را بنویسید.
 سپس اختیار شاعری به کار رفته در این شعر را مشخص کنید.
 میان مشرق و مغرب ندای محتضریست
 که گاه می‌گوید
 من از ستاره‌ی دنباله‌دار می‌ترسم
 که از کرانه‌ی مشرق طلوع خواهد کرد (شفیعی کدکنی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

متن شعر					مراحل تقطیع
میان مشرق و مغرب ندای مختصریست	پایه‌های آوایی	میان مَش	رَقْ مَعْ رَبْ	نِ دایِ مُخْ	تَ صَ رِست*
که گاه می‌گوید	پایه‌های آوایی	کِ گاهِ می	گو** یَد	فعلن	مفاعلن
من از ستاره‌ی دنباله‌دار می‌ترسم	پایه‌های آوایی	مَنَزْ سِ تا	رِ یِ دُنْ با	لِ دایِ می	تَر** سَم
که از کرانه‌ی مشرق طلوع خواهد کرد	پایه‌های آوایی	کِ اَز کَ را	نِ یِ مَش رِقْ	طُ لوعِ خا	هَد** کَرَد*
	وزن	مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلن
	نشانه‌های هجایی	- U-U	--U U	- U-U	--

پاسخ: ۱

* در هجای پایانی مصراع نخست و چهارم، اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع به هجای بلند وجود دارد.

* در رکن‌های پایانی مصراع‌های دوم، سوم و چهارم، اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند وجود دارد. (فعلن ← فعلن)

* در هجای دوم مصراع سوم، اختیار زبانی حذف همزه وجود دارد.

پس از خوانش درست اشعار نیمایی زیر و نوشتن پایه‌های آوایی هریک از مصراع‌ها، وزن و نشانه‌های هجایی را مقابل هر مصراع بنویسید.

هست شب یک شب دم کرده و خاک
 رنگ رخ باخته است
 باد، نوباوه‌ی ابر، از بر کوه
 سوی من تاخته است. (نیمایوشیج)

	پایه‌های آوایی	هست شب یک
	وزن	شب دم کرده و
	نشانه‌های هجایی	خاک
	پایه‌های آوایی	رنگ رخ
	وزن	باخته است
	نشانه‌های هجایی	
	پایه‌های آوایی	باد، نوباوه‌ی ابر،
	وزن	از بر کوه
	نشانه‌های هجایی	
	پایه‌های آوایی	سوی من
	وزن	تاخته است
	نشانه‌های هجایی	

۳۲

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

مراحل تقطیع				متن شعر
پایه‌های آوایی	هست شب یک	شب دم کرده	دو خاک*	هست شب یک شب دم کرده و خاک
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن	
نشانه‌های هجایی	- - U-	- - U U	-U U	
پایه‌های آوایی	رنگ رخ با	رنگ رخ با	خ ت است*	رنگ رخ باخته است
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن	
نشانه‌های هجایی	- - U-	- - U U	-U U	
پایه‌های آوایی	باد نوباوه	باد نوباوه	ب ر کوه*	باد نوباوه‌ی ابر، از بر کوه
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن	
نشانه‌های هجایی	- - U-	- - U U	-U U	
پایه‌های آوایی	سوی من تا	سوی من تا	خ ت است*	سوی من تاخته است
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن	
نشانه‌های هجایی	- - U-	- - U U	-U U	

پاسخ: ۱

* در هجاهای پایانی همه‌ی مصراع‌ها اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده به بلند در پایان مصراع وجود دارد.

* در هجای هشتم مصراع دوم، اختیار زیبایی حذف همزه وجود دارد.

- ۱ فعلاتن
- ۲ گزینه ب
- ۳ الف) سفر به آرمان شهر یا مدینه فاضله یا مورد درست دیگر (درس ۷ و ۱۲ ص ۸۱ و ۱۱۹)
ب) بحر هزج (درس ۱۱ ص ۱۰۷)
- ۴ الف) استفاده از نماد، کاربرد مراعات نظیر یا عدم تساوی طول مصراع‌ها و یا موارد درست دیگر.
ب) نیمایی یا شعر نو (درس ۷ ص ۷۱ و ۸۲)
- ۵ الف) همه موجودات، تسبیح خداوند را می‌گویند. یا هر مورد درست دیگر
ب) باد اذان می‌گوید / تکبیرة الاحرام علف / قد قامت موج (درس ۳ ص ۳۰)
پ) فاعلاتن یا - U - (درس ۱۱ ص ۱۰۷)
- ۶ تلمیح (درس ۳ ص ۳۱)
- ۷ گزینه ب (درس ۳ ص ۳۳)
- ۸ گزینه الف (درس ۳ ص ۳۲)
- ۹ - U - / - U - یا مستفعلن مستفعلن (درس ۱۱ ص ۱۰۸)
- ۱۰ قید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت. (درس ۱۱ ص ۱۰۴)
- ۱۱ الف) (یا / ر / ین / در / کس / ن / می / بی / نیم / یا / ران / را / چ / شد) (درس ۸)
ب) بحر رمل مثنی محذوف (درس ۱۱ ص ۱۰۷)
- ۱۲ الف) مستزاد
ب) به دلیل کوتاه و بلند بودن مصراع‌های این نوع شعر (ص ۱۰۶)
- ۱۳ الف) هزج مسدس محذوف (ص ۱۰۷) ب) متقارب مثنی محذوف (ص ۱۰۷)
- ۱۴ الف) بیت ۱ (ص ۱۱۰)
ب) پنج رکن (ص ۱۱۰)
ج) مفاعیلن فعّعلن (ص ۱۱۰)
- ۱۵ مفاعیلن (درس ۱۱)
- ۱۶ الف) بحر رمل مثنی سالم (ص ۱۰۷) ب) بحر هزج مسدس محذوف (ص ۲۳)
- ۱۷ رجز مثنی سالم (ص ۱۰۸ و ۱۲۰)
- ۱۸ الف) ناهمسان
ب) همسان دولختی (ص ۸۷)

۱۹ سو ی من تا / خ ت است (ص ۱۰۹)

۲۰ الف) مفاعیلن (ب) مستفعلن (ص ۱۰۴ - ۱۰۸)

۲۱ فعلاتن فعلن (ص ۱۰۵)

۲۲ الف) دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم (ص ۱۰۸)

۲۳ تغییر در آوردن جایگاه قافیه، کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، سیر آزاد تخیل، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس نزدیکی به ادبیات نمایشی نیما - برابر نبودن تعداد نشانه‌های هجایی و وزن واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر. (ذکر دو مورد کافی است) (ص ۱۰۶)

۲۴ گزینه ۲ پاسخ صحیح است. (ص ۱۰۸)

۲۵ الف) شعر نو (نیمایی) (ص ۱۰۴) (ب) مستزاد (ص ۱۰۶)

۲۶ الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت برن دارد (ص ۱۰۷)

۲۷ الف)

ه	می	ش	تا	ب	را	ید	ما	ه	خر	شید*
م	را	با	شد	ب	وص	ل*	یا	ر	ءم	مید*
U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-
مفاعیلن			مفاعیلن			فعولن				

نام بحر: هزج مسدس محذوف

(ب)

ء	لا	تا	ن	خا	هی	ب	لا	بر	ح	سود*
ی	ءال	بخ	ت	بر	گش	ت	خد	در	ب	لاست*
U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	U
فعولن			فعولن			فعولن		فعل		

نام بحر: متقارب مثنی محذوف

چُن	مِ	رَ	وِی	بِی	مَنْ	مَ	زُو	ئِی	جَا	نِ	جَا	بِی	تَنْ	مَ	زُو
وَز	چَش	مَ	مَنْ	بِی	رَوِ	مَ	شُو	ئِی	شُع	لِ	ی*	تَا	بَا	نِ	مَنْ
-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-
مستفعلن				مستفعلن				مستفعلن				مستفعلن			

نام بحر: رجز مثنی سالم

(ب)

تُ	ءَز	هَر	دَر	کِ	بَا	زَا*	یِی	بِ	دِی	خَو	بِی	ئِ	زِی	بَا	یِی
دَ	رِی	بَا	شَد	کِ	ءَز	رَح	مَت	بِ	رَو	ی*	خَل	ق	بُگ	شَا	یِی
U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-
مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

نام بحر: بحر هزج مثنی سالم

(الف) شعر نو است و در قالب نیمایی سروده شده است. وزن و آهنگ عروضی دارد.

(ب) شعر سنتی در قالب مستزاد؛ این قالب، وزن و آهنگ عروضی دارد، همه‌ی مصراع‌ها دارای وزن عروضی یکسان هستند، اما هر مصراع با یک پاره‌ی موزون جداگانه (و گاهی با وزنی متفاوت از وزن اصلی شعر) از لحاظ معنایی تکمیل می‌شود.

متن شعر						مراحل تقطیع					
چون درختی در صمیم سرد و یی‌ابر زمستانی						پایه‌های آوایی	چُن درِخ تی	ذر ص می م*	سَر دُ بی آب	ر* زِ مِس تا	نی
						وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فع
						نشانه‌های هجایی	-- U-	-- U-	-- U-	-- U-	-
هرچه برگم بود و بارم بود						پایه‌های آوایی	هَر چِ بَر گَم		بو دُ با رَم		بود*
						وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن		فع
						نشانه‌های هجایی	-- U-	-- U-	-- U-		-
هرچه از فر بلوغ گرم تابستان و میراث بهارم بود						پایه‌های آوایی	هَر چِ اَز فر	ر* بَلو غ*	مَ رَم تا پَس	تا ن می را	ن* بَ ها رَم
						وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
						نشانه‌های هجایی	-- U-	-- U-	-- U-	-- U-	-- U-
هرچه یاد و یادگارم بود						پایه‌های آوایی	هَر چِ یَا دُ		یَا دِ گَا رَم		بود*
						وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن		فع
						نشانه‌های هجایی	- U-	- U-	- U-		-
ریخته‌ست						پایه‌های آوایی	ری خ تَس ت*				
						وزن	فاعِلن				
						نشانه‌های هجایی	- U-				

این شعر از اخوان ثالث، در قالب نیمایی سروده شده است؛ به همین دلیل تعداد هجاهای مصراع‌ها در آن برابر نیست. در برخی مصراع‌ها دو رکن و در برخی از آن‌ها پنج یا شش رکن وجود دارد. بارزترین تفاوت این شعر در مقایسه با قالب‌های سنتی، غیر از نابرابری هجاها و کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، عبور از مرز چهار رکن در هر مصراع است. در مصراع‌های نخست و سوم این شعر، به‌ترتیب، پنج و شش رکن وجود دارد و این نشانه‌ی عدم پیروی به قالب‌های کهن و سنتی در قالب‌های نیمایی است.

در جدول، اختیارات شاعری با علامت * مشخص شده‌اند.

متن شعر					مراحل تقطیع
میان مشرق و مغرب ندای مختصریست	پایه‌های آوایی	م ی ا ن م ش	ر ق م ع ر ب	ن د ا ی م ن خ	ت ص ر ی س ت *
	وزن	مفاعِلن	فَعْلَاتن	مفاعِلن	فَعْلن
	نشانه‌های هجایی	- U-U	-- U U	- U-U	-U U
که گاه می‌گوید	پایه‌های آوایی	کِ گ ا ه می	گ و * * ی د		
	وزن	مفاعِلن	فَعْلن		
	نشانه‌های هجایی	- U-U	--		
من از ستاره دنباله‌دار می‌ترسم	پایه‌های آوایی	م ن ز س تا	ر ی دُن با	ل د ا ر می	ت ر * * س م
	وزن	مفاعِلن	فَعْلَاتن	مفاعِلن	فَعْلن
	نشانه‌های هجایی	- U-U	-- U U	- U-U	--
که از کرانه مشرق طلوع خواهد کرد	پایه‌های آوایی	ک ا ز ک را	ن ی م ش ر ق	ط ل و ع خا	ه د * * ک ر د *
	وزن	مفاعِلن	فَعْلَاتن	مفاعِلن	فَعْلن
	نشانه‌های هجایی	- U-U	-- U U	- U-U	--

- * در هجای پایانی مصراع نخست و چهارم، اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع به هجای بلند وجود دارد.
- * در رکن‌های پایانی مصراع‌های دوم، سوم و چهارم، اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند وجود دارد. (فَعْلن — فَعْلن)
- * در هجای دوم مصراع سوم، اختیار زبانی حذف همزه وجود دارد.

متن شعر					مراحل تقطیع
هست شب یک شب دم کرده و خاک	پایه‌های آوایی	ه س ت ش ب یک	ش ب د م ک ر	د و خا ک *	
	وزن	فَاعْلَاتن	فَعْلَاتن	فَعْلن	
	نشانه‌های هجایی	-- U-	-- U U	-U U	
رنگ رخ باخته‌است	پایه‌های آوایی	ر ن گ ر خ با	خ ت ا س ت *		
	وزن	فَاعْلَاتن	فَعْلن		
	نشانه‌های هجایی	-- U-	-U U		
باد نوباوه ابر، از بر کوه	پایه‌های آوایی	ب ا د ن و با	و ی ا ب ر ز *	ب ر ک و ه *	
	وزن	فَاعْلَاتن	فَعْلَاتن	فَعْلن	
	نشانه‌های هجایی	-- U-	-- U U	-U U	
سوی من تاخته‌است	پایه‌های آوایی	س و ی م ن تا	خ ت ا س ت *		
	وزن	فَاعْلَاتن	فَعْلن		
	نشانه‌های هجایی	-- U-	-U U		

- * در هجاهای پایانی تمامی مصراع‌ها اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده به بلند در پایان مصراع وجود دارد.
- * در هجای هشتم مصراع دوم، اختیار زبانی حذف همزه وجود دارد.

